

TOEKOMST VAN HET MUSKUSRATTENBEHEER IN NEDERLAND – DE MOGELIJKHEDEN ONDERZOCHT

Hetty Klavers, Patrick Poelmann/Dolf Moerkens

BESLUITSTUK

GEVRAAGD BESLUIT

De Ledenvergadering wordt gevraagd om:

1. het gezamenlijke doel van de muskusratbestrijding te wijzigen van 'onder controle (minder muskusratvangsten dan 0,15 per km watergang)' naar 'terugdringen tot aan de landsgrens' (geen muskusratvangsten in het binnenland = '0-populatie') en die situatie te consolideren als deze is bereikt (tegenhouden aan de landsgrens om herkolonisatie in het binnenland te voorkomen);
2. de bestrijdingsorganisaties de opdracht te geven om de gezamenlijke inspanning te richten op het bereiken van het gestelde doel in een periode van 10 tot 15 jaar;
3. de Commissie Muskus- en Beverratten te verzoeken een voorstel te ontwikkelen waarin uitgewerkt is hoe het bereiken en in stand houden van het doel bekostigd kan worden, op basis van solidariteit tussen de waterschappen;
4. de conceptbrief aan de Dierenbescherming vast te stellen.

DE KERN VAN HET ADVIES

- A. Aanleiding: Van 2013 t/m 2017 is de landelijke Veldproef Muskusratten uitgevoerd¹. Het resultaat van deze wetenschappelijk uitgevoerde proef is: goed inzicht in de schade die door muskusratten wordt veroorzaakt aan waterkeringen en kunstwerken, de effecten van de bestrijding op de populatie muskusratten en de mogelijkheden van alternatieve maatregelen. Op basis hiervan is de bestrijdingsstrategie 'terugdringen tot aan de landsgrens' uitgewerkt en vergeleken met andere strategieën.
- B. Belang: Waterschappen dragen zorg voor de waterveiligheid van de Nederlandse delta. Dat is de reden dat in 2011 in het Bestuursakkoord Water is afgesproken dat de waterschappen ook de zorg dragen om schade aan waterstaatswerken, veroorzaakt door muskus- en beverratten, te voorkomen. Sinds 1 januari 2015 is de Europese verordening 'Invasieve Uitheemse Soorten' van kracht (1143/2014). Zowel de muskus- als beverrat zijn op de EU lijst van invasieve soorten geplaatst, vanwege het bedreigen van de biodiversiteit in Europa. Deze dieren mogen niet worden uitgezet of gehouden. De bestaande populatie mag niet groeien en moet zo mogelijk worden beperkt.
- C. Context: Tijdens de Veldproef Muskusratten ontstond het inzicht dat de strategie 'terugdringen tot aan de landsgrens' tot de mogelijkheden zou behoren. Inmiddels is een bureaustudie afgerond en zijn uit theorie en praktijk belangrijke inzichten verworven die kunnen helpen om nu de strategische keuze te maken voor de toekomstige bestrijding van muskusratten in Nederland.

OVERWEGINGEN

1. *Het wijzigen van de strategie naar terugdringen tot aan de landsgrens.*
Uit nadere analyse blijkt dit de meest wenselijke strategie te zijn. Uit de maatschappelijke kosten-baten analyse volgt dat de totale kosten bij deze strategie op middellange en lange termijn het laagst zijn. Deze strategie scoort het beste in de multicriteria-analyse (minder dierenleed/minder bijvangsten/minder schades/minder negatief effect op biodiversiteit).
2. *Verzoek aan de bestrijdingsorganisaties om de inspanning te richten op het bereiken van het gestelde doel in een periode van 10-15 jaar.*

¹ Zie voor de resultaten: <https://muskusrattenbestrijding.nl/#veldproef>

De inschatting van onze medewerkers en adviseurs is dat het nieuwe doel (terugdringen tot aan de landsgrens en een 0-populatie in het binnenland) bereikt kan worden in 10-15 jaar, bij een inzet van ca. 400.000 velduren per jaar. Dat is ongeveer gelijk aan de huidige inzet. Totdat besloten is over een nog op te stellen vorm van samenwerking (Plan van Aanpak) gaan we door met de huidige werkwijze en bijbehorende financiering. In het op te stellen Plan van Aanpak worden tussentijdse mijlpalen opgenomen. Met de kennis van nu komt er, als het nieuwe doel bereikt is, een lager landelijk kostenniveau.

3. *Opdracht om terugdringen tot aan de landsgrens te realiseren op basis van solidariteit tussen de waterschappen en met een advies te komen over de bekostigingsalternatieven en evaluatiemomenten.*

Om het beoogde doel te bereiken en in stand te houden is een gecoördineerde aanpak nodig. Die wordt in opdracht van een collectief van Secretaris Directeuren uitgewerkt. Daarnaast zullen in de komende 10-15 jaar de kosten in het binnenland gefaseerd afnemen en de kosten aan de grens gelijk blijven of groeien. Daarvoor wordt een aanvullend bestuurlijk besluit met bekostigingsalternatieven voorbereid op basis van solidariteit. In dit advies zal ook een voorstel worden gedaan over de evaluatiemomenten.

4. *Concept reactie op brief Dierenbescherming*

De Dierenbescherming heeft mede namens Bont voor Dieren en Fauna4life een brief gestuurd aan de waterschapsbesturen (zie bijlage LV 19-18b). De Unie van Waterschappen stuurt namens de waterschappen een reactie (zie bijlage LV 19-18c).

BESTUURLIJKE AANDACHTSPUNTEN

Voor het behalen van de doelstelling is het belangrijk dat er voldoende maatschappelijk en politiek draagvlak voor de bestrijding is en blijft, en dat er wettelijk en juridisch geen beperkingen zijn. Als de bestrijding niet overal de best passende middelen kan en mag inzetten duurt het behalen van het doel langer, omdat er langer bronpopulaties achterblijven. Om dit draagvlak te verkrijgen en te behouden werkt de bestrijding volgens strikte protocollen, respecteert zij natuurdoelstellingen en houdt ze zich aan gemaakte afspraken met terreineigenaren. Daar waar maatwerk is vereist wordt dit toegepast. De bestrijdingsorganisaties blijven inzetten op goede relaties met betrokkenen in het veld, waaronder terreinbeherende organisaties. Wetenschappelijke interactie over de resultaten en – waar relevant – publicatie van de resultaten zijn daarin ondersteunend.

ANDERE PARTIJEN

De Dierenbescherming heeft mede namens Bont voor Dieren en Fauna4life een brief met opmerkingen over de nieuwe bestrijdingsstrategie aan de waterschapsbesturen gestuurd (zie bijlage LV 19-18b). De Unie van Waterschappen stuurt namens de waterschappen een reactie (zie bijlage LV 19-18c).

Met het IPO heeft overleg plaatsgevonden over de belemmeringen die we bij terreinbeherende organisaties ervaren bij de uitvoering van de muskus- en beverratbestrijding in natuurgebieden.

Op 15 februari is in het LEF future centrum van Rijkswaterstaat een symposium georganiseerd over de Bestrijdingsstrategie Muskusratten voor stakeholders. Het symposium is goed bezocht, met deelnemers van provincies, terrein beherende organisaties, dierenwelzijnsorganisaties, onderzoekers, Rijkswaterstaat en waterschappen. Alle deelnemers zien het doden van dieren voor onze veiligheid en biodiversiteit als iets dat zoveel mogelijk moet worden voorkomen. Met name de deelnemers van de dierenwelzijnsorganisaties zijn van mening dat elk dier individueel recht op leven heeft en daarom niet op voorhand gedood mag worden. Zij willen meer geld beschikbaar hebben voor alternatieven, bescherming van waterkeringen tegen graverij en/of het aanwijzen van gebieden waar niet bestreden wordt als dat nog niet heel Nederland kan zijn. Bij de andere deelnemers was een voorzichtig positieve houding te bespeuren over het realiseren van het doel terugdringen tot aan de landsgrens (en wellicht verder), waarbij op termijn zo min mogelijk dieren worden gedood en de bijvangsten naar nul gaan. Ook wil men verdergaande afspraken maken met onze buurlanden (en verder in Europa) om zones aan te wijzen waar muskusratten wel en niet aanwezig mogen zijn.

De reacties van bovengenoemde partijen en de opgehaalde feedback per gesprekstafel tijdens het symposium zijn gedeeld met de Werkgroep (WMB) en Commissie Muskus- en Beverratten (CMB), t.b.v. de advisering over het voorliggende besluit.

RISICO'S

De belangrijkste risico's zijn dat het 1) niet lukt niet om de muskusrat terug te dringen tot aan de landsgrens en een 0-populatie in het binnenland te krijgen, omdat het organisatorisch niet voor elkaar kan worden gekregen, of 2) het nieuwe doel wel wordt gerealiseerd, maar nagelaten wordt om herkolonisatie effectief te voorkomen.

BESPROKEN IN

In de vergadering van de CMB op 9 november 2018 is besloten om dit voorstel voor te leggen aan de Ledenvergadering van de Unie van Waterschappen. Dit voorstel is op 7 december jl. besproken met de portefeuillehouders van alle waterschappen en wordt unaniem ondersteund.

Voor de portefeuillehouders van de 21 waterschappen zijn er in 2018 twee informatiebijeenkomsten gehouden. In de eerste bijeenkomst stonden de resultaten van de Veldproef Muskusratten centraal, in de tweede bijeenkomst is de nieuwe bestrijdingsstrategie en het bestuurlijke proces toegelicht.

Eind september en begin oktober zijn er verspreid door het land (Amsterdam, Breda, Tiel en Zwolle) bestuurlijke informatiebijeenkomsten geweest voor de AB-leden van de waterschappen waarin de resultaten van de veldproef muskusratten zijn toegelicht.

VERVOLG

- Na besluitvorming wordt door de secretarisdirecteuren opdracht gegeven voor een advies over de gecoördineerde aanpak.
- De CMB bereid een aanvullend bestuurlijk besluit voor met bekostigingsalternatieven op basis van solidariteit en evaluatiemomenten.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Doel

De waterschappen in Nederland bestrijden de muskusrat (en beverrat) om schade aan waterstaatswerken veroorzaakt door graverij te voorkomen. Sinds 2011 (wetswijziging naar aanleiding van het Bestuursakkoord Water) zijn de waterschappen hiervoor verantwoordelijk². Het bestrijden van muskus- en beverratten sluit ook aan op Artikel 19 - Beheersmaatregelen van de Europese Verordening 1143/2014 betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten. Om biodiversiteitsredenen zijn zowel de muskus- als beverrat op de Europese lijst van invasieve exoten geplaatst³.

Het huidige doel voor de muskusrattenbestrijding in Nederland is het realiseren van een 'onder controle situatie', waarbij minder dan 0,15 muskusratten per kilometer watergang worden gevangen.

Het hier voorgestelde nieuw te bereiken doel is een situatie waarbij het aantal muskusratvangsten op jaarbasis in het binnenland (dat is exclusief gebieden in de grenszones en langs beken of rivieren die het land binnenkomen) is gedaald tot niet meer dan 500 gedurende een periode van minstens twee jaar.

Daarnaast worden de ons land instromende muskusratten in de grenszone en langs rivieren en beken gevangen. Dit is vergelijkbaar met de huidige werkwijze voor de beverrat. Het aantal vangsten in de grenszones en langs beken of rivieren die het land binnenkomen is afhankelijk van de situatie in het buitenland en vormt daarom geen onderdeel van het doel.

Aanleiding om te besluiten tot een nieuw doel

In de afgelopen jaren is het nut- en noodzaak onderzoek muskusrattenbestrijding afgerond, gevolgd door een landelijke veldproef, die antwoord heeft gegeven op de vragen:

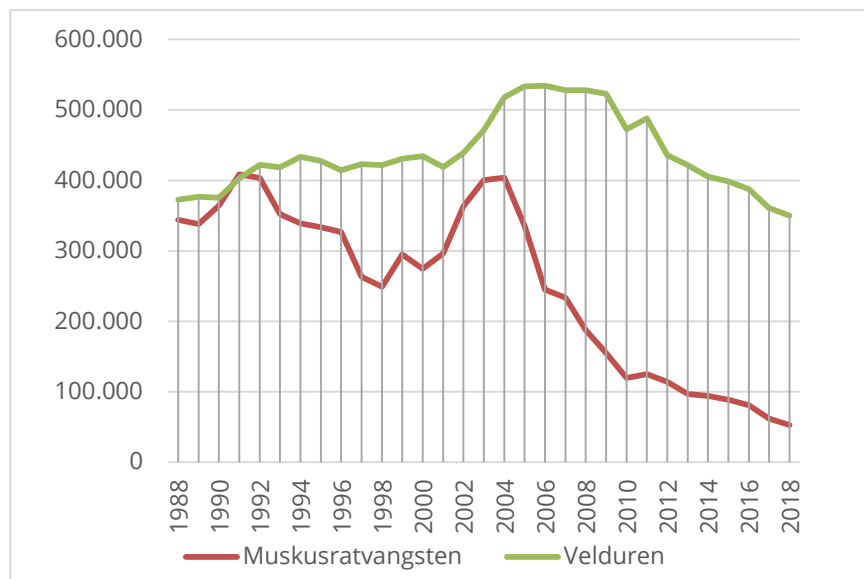
- I) Wat is de populatie- en de (verwachte) vangstontwikkeling bij verschillende bestrijdingsstrategieën?
 - Vlakdekkend-jaarrond bestrijden bij verschillende intensiteit van bestrijden;
 - Seizoensbestrijding;
 - Objectbescherming, ook wel objectbestrijding genoemd.
- II) In welke mate treedt er schade op aan waterkeringen en taluds van watergangen bij deze verschillende strategieën?
- III) Wat is de effectiviteit van reeds bestaande preventieve maatregelen (graafwerende voorzieningen) in deze situaties?

Als spin-off van de landelijke veldproef zijn verschillende andere onderzoeken afgerond en innovaties in ontwikkeling.

² Vanaf ca. 2002 werd in het grootste deel van Nederland de muskus- en beverratten bestrijding al door de waterschappen uitgevoerd.

³ Regulation (EU) No 1143/2014 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 on the prevention and management of the introduction and spread of invasive alien species.

Het aantal muskusratvangsten in Nederland laat een dalende trend zien (zie nevenstaande figuur), waarbij het effect van eenduidige aansturing door de waterschappen duidelijk zichtbaar is. In 2018 zijn er 53.511 muskusratten gevangen.

Parallel aan de afronding van de veldproef is afgelopen jaar gekeken naar de mogelijkheden voor de bestrijdingsstrategie in de toekomst (zie *Bos, Gronouwe 2018, Toekomst van het muskusrattenbeheer in Nederland, de mogelijkheden onderzocht, A&W-rapport 2461*). In de eerste tussenrapportage van de Veldproef Muskusratten in 2016 werd voor het eerst voorzichtig gedacht aan een nieuwe strategie: terugdringen tot aan de landsgrens⁴. Na afronding van de veldproef – met als resultaat de duidelijk neerwaartse trend in het aantal vangsten – en na uitwerking van die nieuwe strategie, is het advies van de onderzoekers en de CMB om het landelijke doel bij te stellen en ‘te gaan’ voor het terugdringen van de muskusrat tot aan de landsgrens en 0 vangsten/km in het binnenland.

Beoogde resultaat

Uiterlijk in 2034 is er in het binnenland van Nederland geen levensvatbare populatie muskusratten meer. Dat betekent dat er in Nederland, buiten de grenszone, minder dan 500 muskusratten per jaar worden gevangen en de instroom van muskusratten vanuit buurlanden aan de grens en langs de grote rivieren wordt afgevangen. Dat heeft als resultaat:

- Geen schade als gevolg van graverij aan de infrastructuur;
- Minder te doden dieren;
- Veel minder bijvangsten;
- Muskusratten vormen geen bedreiging voor de Nederlandse biodiversiteit;
- Op termijn lagere kosten; de kosten voor de muskusratbestrijding zijn in 2018 33,3 miljoen euro. De verwachting is dat uiterlijk in 2034 de kosten nog ca 20 miljoen euro bedragen (prijsspeel 2018).

Landelijke aanpak

Vanaf 2012 wordt de bestrijding van muskus- en beverrat uitgevoerd door acht bestrijdingsorganisaties, die samenwerken in UvW verband. Die acht bestrijdingsorganisaties bestaan uit samenwerkingsverbanden van waterschappen (Brabant, Rivierenland, West en Midden Nederland en Noordoost Nederland) en individuele waterschappen (Fryslân, Limburg, Zeeland en Zuiderzeeland). De huidige organisaties hebben gezorgd voor een duidelijk neerwaartse trend in het aantal vangsten (bij nagenoeg gelijkblijvende inspanning). Met name de aanpak van het Wetterskip Fryslân is de laatste jaren erg succesvol gebleken. Deze aanpak is door verschillende bestrijdingsorganisaties overgenomen.

⁴ In de rapportages wordt gesproken over volledige verwijdering van de muskusrat uit het binnenland van Nederland. In gesprekken met bestuurders en het bestuur van de Unie van Waterschappen bleek dat deze terminologie leidt tot onbedoelde associaties, die een negatieve framing zouden kunnen opleveren. Dat zou zonde zijn gezien de positieve effecten, vandaar de keuze voor ‘terugdringen tot aan de landsgrens’.

De huidige samenwerking wordt omgevormd naar een intensievere samenwerking waarin onder gezamenlijke verantwoordelijkheid het nieuwe doel wordt gerealiseerd. In een nog op te zetten traject onder aansturing van de VDW wordt de gezamenlijke strategie verder vormgegeven en wordt de huidige werkwijze voor de beverrat geconsolideerd. Deze strategie bevat in ieder geval:

- Een gecoördineerde aanpak die ervoor zorgt dat de inzet van de bestrijding nog beter wordt gericht op die gebieden waar populaties muskusratten voorkomen en de reeds 'schone' gebieden gecontroleerd 'schoon' blijven. Uiteraard blijft ook dan het afvangen van de instroom over de landsgrens een belangrijke prioriteit om herkolonisatie te voorkomen;
- Een gezamenlijk strategisch personeelsbeleid;
- Gezamenlijke Innovatie in vangstmethoden, vangmiddelen en speuren en monitoren; van belang om het gestelde doel te kunnen halen;
- Internationale samenwerking; coördinatie met België en de Duitse Bundesländer.

Herkolonisatie voorkomen

In het rapport 'Toekomst van het muskusrattenbeheer in Nederland' worden verschillende risico's onderkend. De belangrijkste daarvan is het risico van herkolonisatie. Daarvoor is het noodzakelijk om in de gebieden waar het doel (0 vangsten/km) is gehaald een basisbezetting achter te laten en nieuwe monitoringstechnieken te ontwikkelen om herkolonisatie in een vroegtijdig stadium te ontdekken en daarop actie te ondernemen. Met de kennis van nu wordt die basisbezetting ingeschat op 0,5 uur per km watergang per jaar. Het doel kan alleen maar gehaald en geconsolideerd worden als de instroom aan de grens en langs de grotere rivieren wordt afgevangen. Daarvoor worden twee bufferzones ingericht, waarin intensief wordt gespeurd en bestreden. Het is van belang dat de kwaliteit van de bestrijding en de daarbij behorende (financiële) middelen beschikbaar zijn.

Communicatie

De communicatie is gericht op het delen van de nieuwe kennis die is opgedaan in de diverse onderzoeken en op het creëren van draagvlak voor het nieuwe doel 'terugdringen tot aan de landsgrens'.

Doel bij de onderzoeken was dat deze wetenschappelijk onderbouwd zouden zijn, zodat wereldwijd onderzoekers mee kunnen lezen in de resultaten en deze van feedback kunnen voorzien. Het is van belang dat er een brede wetenschappelijke basis ligt onder de nieuwe doelen. Daarvoor zijn reeds verscheidenen wetenschappelijke publicaties gerealiseerd en geaccepteerd in wetenschappelijke tijdschriften, en zijn er nog een aantal in bewerking. In het najaar van 2018 en in het voorjaar van 2019 is/wordt bovendien een bijdrage geleverd aan enkele wetenschappelijke congressen. Februari 2019 is een bijeenkomst gehouden met de belangrijkste stakeholders.

Binnen de waterschappen is reeds gestart met het delen van de nieuwe kennis uit de veldproef muskusratten onder bestuursleden en medewerkers.

In het najaar 2018 is in samenwerking met de communicatieadviseurs van de UvW een communicatieplan gemaakt om resultaten en doelen breed te delen. Met name het waarom van het doel terugdringen tot aan de landsgrens moet goed worden uitgelegd op de drie pijlers: Veiligheid, Biodiversiteit en beperking van Dierenleed.

Financiën

Alle bestrijdingsorganisaties samen zetten op jaarbasis ongeveer 400.000 velduren in voor de bestrijding van muskusratten. In 2018 bedroegen de totale kosten daarvan 33,3 miljoen euro. Met inzet van deze middelen is het naar verwachting mogelijk om in een periode van 10-15 jaar het doel 'terugdringen tot aan de landsgrens' te behalen.

Het is belangrijk dat tenminste de huidige inspanning wordt gehandhaafd totdat het doel is bereikt. Daarna zijn middelen nodig om te zorgen dat er geen herkolonisatie meer optreedt en dat de instroom langs de landsgrens en de grotere rivieren wordt afgevangen. Daarvoor zal – met de kennis van nu – nog ca. 20 miljoen euro per jaar nodig zijn.

De gedachte is dat de kosten van de basisbezetting door de waterschappen zelf wordt gedragen en dat de extra kosten die de waterschappen langs de landsgrenzen en langs de grotere rivieren moeten maken op basis van solidariteit door alle waterschappen wordt gedragen. Om dit te bereiken wordt een voorstel uitgewerkt hoe de verschuiving van kosten en de financiering daarvan gefaseerd kan worden doorgevoerd.

Literatuur

De achtergrondinformatie, rapporten en artikelen zijn te downloaden van www.muskusrattenbestrijding.nl (op de pagina's [Veldproef](#) en [Documenten](#)).

De belangrijkste rapporten die de basisvormen achter de voorgestelde nieuwe strategie zijn:

- Veldproef muskusratten Tussenrapportage
- Veldproef muskusratten Eindrapportage
- Toekomst van het muskusrattenbeheer in Nederland, de mogelijkheden onderzocht
- Bureaustudie Invloed van Muskus- en Beverratten op biodiversiteit 2019